

W.A. Huijssoon
kolonel der grenadiers

United Nations Transitional Authority in Cambodja

Een terugblik op een grootse VN-missie*

Na ruim 20 jaar te zijn geteisterd door oorlogshandelingen, werd Cambodja het toneel van de tot nu toe meest ambitieuze vredesoperatie van de Verenigde Naties (VN). De Nederlandse krijgsmacht nam gedurende anderhalf jaar, met een gemiddelde sterkte van ca. 830 militairen, deel aan deze missie, waardoor ruim 2500 mannen en vrouwen werden uitgezonden naar een ver en onbekend tropisch land in Zuidoost-Azië.

De veelomvattende VN-missie in Cambodja verdient in brede kring te worden bestudeerd en geanalyseerd, maar daartoe zijn nog weinig publikaties beschikbaar. Als aanzet tot een eventuele verdere bestudering zal in twee afleveringen een beeld worden geschetst van het verloop en de afloop van deze missie. In dit artikel worden behandeld: land en geschiedenis, de voorgeschiedenis van het vredesverdrag, het mandaat en de organisatie van de vredesmacht en het verloop van de mandaatperiode. In het tweede artikel zal worden ingegaan op de uit het eerste artikel voortvloeiende ervaringen en de lessen die kunnen worden geleerd; voorts zal aandacht worden geschonken aan de ontwikkelingen sinds de vredesmacht het Koninkrijk Cambodja heeft verlaten.

Geografie

Het land

Cambodja heeft een oppervlakte van 181.035 km² (5½ maal zo groot als Nederland) en ca. 9 miljoen inwoners. Het ligt ingeklemd tussen Thailand, met ca. 60 miljoen inwoners, en Vietnam met ca. 70 miljoen inwoners; in het noorden grenst het aan Laos. Het gebied heeft een twee-moesson-klimaat, waarbij de natte moesson duurt van juni tot november en de droge moesson van november tot juni. De jaar-

* Dit artikel werd eind april 1994 afgesloten. Aan het slot is een overzicht met de meest gebruikte afkortingen opgenomen.

lijkse hoeveelheid neerslag bedraagt in een groot deel van het land 1,25 m, maar in Sihanoukville, aan de zuidkust, valt 3,8 m en op de hellingen van het Cardamom Gebergte 6,3 m.

Het centrale deel van Cambodja is een alluviale laagvlakte met enkele heuvels en omringt door, in het noorden het Dangrek Gebergte (tot 758 m); in het oosten het Moiplateau (295-925 m); in het zuidwesten de Olifantsketen (tot 1000 m) en in het westen het Cardamom Gebergte (hoogste top 1770 m). De waterhuishouding wordt beheerst door de rivieren Mekong en Tonlé Sap en het Tonlé Sap-meer. De samenhang tussen de Mekong en de Tonlé Sap is zeer bijzonder. In het voorjaar wordt de Mekong gevoed met smeltwater uit de Himalaya en regenwater uit Laos en het noorden van Cambodja. Zodra de afvoercapaciteit van de delta tekort schiet, keert de stroomrichting van de Tonlé Sap om en het meer gaat als een expansievat fungeren. De oppervlakte groeit dan van 2500 tot 6500 km² en de inhoud vertienvoudigt. Na de natte moesson keert de stroomrichting van de Tonlé Sap om en het meer wordt weer kleiner. Hoewel de waterspiegel van de Mekong tijdens de natte moesson 10 m stijgt, komen er door deze natuurlijke waterstandregulatie geen grote overstromingen voor. De grote regenval en het ontbreken van andere, naar zee stromende rivieren heeft wel tot gevolg dat een groot deel van Cambodja tijdens de natte moesson onder water komt te staan. Van augustus tot december zijn in dat deel van het land militaire operaties van enige omvang onmogelijk; de oorlogvoering is seizoen-gebonden.

Belangrijke steden zijn de hoofdstad Phnom Penh, de havenstad Sihanoukville, Battambang, Siso-

De auteur was Chief Plans, Military Component Untac, van april 1992 tot het einde van de mandaatperiode, en vervolgens Staff Coordinator tot het einde van de terugtrekking van de Military Component in november 1993.

phon, Siem Reap en enkele op de kaart (afb. 1) aangegeven provinciehoofdsteden. Er is een spoorweg van Sihanoukville via Phnom Penh naar Sisophon; de verbinding via Poipet naar Thailand is onbruikbaar. Het in zeer slechte staat verkerende wegnet en de bestuurlijke indeling roepen herinneringen op aan de vroegere Franse aanwezigheid.

Het land is ingedeeld in 19 provincies en de zelfstandige steden Phnom Penh en Sihanoukville.

Cambodja is nog voor ca. 50% bedekt met bos, waarbij het in grote gebieden is beroofd van de tropische hardhoutsoorten. In de bossen langs de Thaise grens heeft op grote schaal rooibouw plaatsgevonden, waarbij in het Pailingebied de ecologische schade door de winning van edelstenen nog is vergroot.

De bevolking

Cambodja heeft etnisch de meest homogene bevolking in Zuidoost-Azië. Ruim 90% is Khmer, inbegrepen de Khmer Krom (Islamitisch) en de Khmer Loeu (een verzamelnaam voor de verschillende bergstammen). De Khmer Krom wonen langs de Mekong en rond het Tonlé Sap-meer, de Khmer Loeu leven voornamelijk op het Moiplateau. De belangrijkste minderheden zijn de Vietnamezen (ca. 500.000) en de Chinezen (ca. 400.000).

Geschiedenis

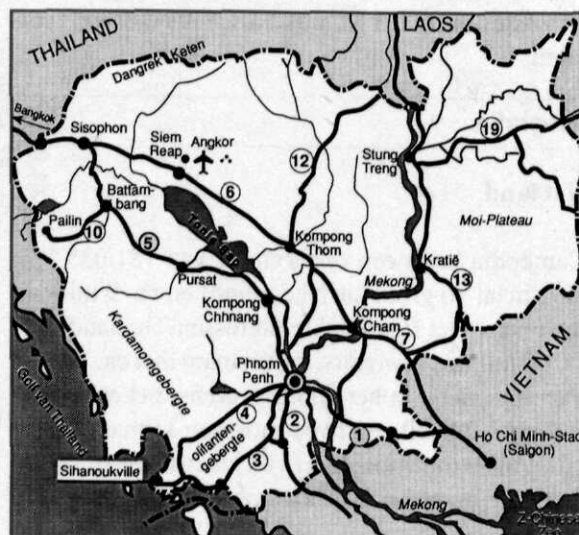
Het Khmer-rijk

In de periode van 500 tot 800 n. Chr. verkregen de Khmer de controle over een groot deel van Achter-Indië en bij de stichting van het Khmer-koninkrijk in 802 n. Chr. omvatte dit het huidige Cambodja, Laos, Thailand en grote delen van Vietnam en Maleisië. Op het toppunt van de bloeiperiode, die tot 1432 duurde, beheerste het zelfs delen van Myanmar (Birma) en Yunnan in Zuid-China. In die tijd werd het bestuurlijke en religieuze centrum Angkor gebouwd. In een 100 km² groot gebied, ten noorden van Siem Reap, kan nog steeds de mysterieuze bouwkunst en beeldhouwkunst worden bewonderd (afb. 2). De periode van neergang die volgde en waarin de hoofdstad, uitwijkend voor Thaise agressie, steeds verder naar het oosten werd verplaatst, eindigde in 1863 toen Frankrijk, vanuit haar Vietnamese kolonie, hulp aanbood.

De Franse tijd

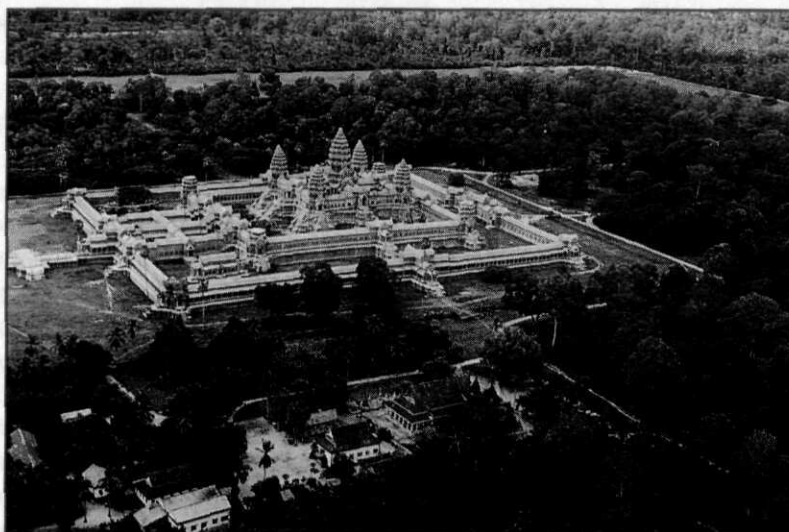
Koning Norodom aanvaardde de hulp en in de toenmalige hoofdstad Oudong (35 km noordwest van Phnom Penh) werd een verdrag gesloten, waardoor Cambodja een Frans protectoraat werd. Met Franse instemming werden de provincies Battambang, Sisophon en Siem Reap afgestaan aan Thailand, dat daarvoor de aanspraken op geheel Cambodja opgaf. Toen Frankrijk in 1884 het overige Indo-China volledig onder controle had, dwong het koning Norodom tot deelname in een Indochinese douane-unie waardoor Cambodja in feite een Franse kolonie werd. In 1907 sloot Frankrijk een verdrag met Thailand, waarbij de geannexeerde provincies werden teruggegeven. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kwam Thailand, dankzij Japanse bemiddeling, weer in het bezit van deze drie provincies. Na de capitulatie van Japan proclameerde koning Norodom Sihanouk (sinds 1941) de onafhankelijkheid. Maar de Fransen keerden terug en beperkten de onafhankelijkheid tot *Autonome staat binnen de Franse Unie*.

In de jaren '40 werkten diverse politieke groeperingen samen in een verzetsbeweging tegen de Fransen, de door Son Ngoc Thanh geleide Khmer Issarak. Na de Japanse capitulatie drong Son Ngoc Thanh met enige volgelingen Sihanouks paleis binnen en forceerde zijn benoeming tot premier. Toen de Fransen terugkeerden week hij uit naar Thailand en organiseerde een guerilla, die vanuit Zuid-Vietnam opereerde. Thailand had de Khmer Issarak

Afb. 1 Cambodja

Afb. 2 Angkor Wat, het religieuze centrum

steeds gesteund omdat het de drie provincies wenste te behouden. Na de Conferentie van Washington in 1946 moesten deze echter weer aan Cambodja worden teruggegeven. Koning Sihanouk bleef ijveren voor volledige onafhankelijkheid, die werd gerealiseerd in 1953 toen Frankrijk daartoe werd genoodzaakt door het ongunstige verloop van de oorlog tegen de Vietminh.

Het Koninkrijk Cambodja 1953 – 1970

De onafhankelijkheid bracht geen rust en eensgezindheid. De Khmer Issarak viel uiteen, waarbij o.m. een communistisch deel uitweek naar Hanoi en een kleine fel nationaal-communistische groep in Cambodja actief bleef. In een poging de eenheid te herstellen deed Sihanouk afstand van de troon ten gunste van zijn vader en richtte de Sangkumpartij op. Met de leuze *vaderland-boeddhisme-monarchie* behaalde hij in 1955 bij de eerste verkiezingen een absolute meerderheid in de Nationale Vergadering. Een deel van de verliezers sloot zich aan bij de verschillende guerilla-groeperingen. Na de onafhankelijkheid werd met steun van China, Frankrijk en de Verenigde Staten een omvangrijk ontwikkelingsprogramma gestart, dat echter midden jaren '60 strandde in een economische crisis.

De situatie verslechterde snel en Sihanouks positie verzwakte. Geïrriteerd door de Son Ngoc Thanh-guerilla's, die vanuit het door de Amerikanen beheerste Zuid-Vietnam opereerden, beëindigde Sihanouk in 1963 alle Amerikaanse hulpprogramma's. Nadat in 1965 de eerste Amerikaanse bommen wa-

ren geworpen op de Ho Tsji Minh-trail in oostelijk Cambodja, verbrak hij de diplomatieke banden met de Verenigde Staten. Onder druk van de linkse groeperingen werden in 1966 drie niet-Sangkum-ministers in de regering opgenomen; één van hen was Khieu Samphan. Teleurgesteld verlieten zij na korte tijd weer hun post en sloten zich aan bij de communistische guerilla's.

Aan het eind van de jaren '60 heerste er grote verdeeldheid en Sihanouk had zowel linkse als rechtse tegenstanders. De pro-Westerse militairen bleken de gevaarlijkste te zijn: op 18 maart 1970, tijdens een buitenlands verblijf van Sihanouk, pleegde de minister van defensie, generaal Lon Nol, een geweldloze staatsgreep.

Republiek Khmer 1970 – 1975

Sihanouk reageerde fel en deed een onverwachte zet. Hij sloot zich aan bij zijn vroegere tegenstanders en wist de verschillende groeperingen onder zijn leiding te bundelen in een Verenigd Nationaal Front; daartoe behoorden ook de nationaal-communistische guerilla's die hij ooit de naam *Khmer Rouge* had gegeven. Een van de eerste daden van het Lon Nol-regime was het houden van progroms tegen de Vietnamese minderheid. Het guerilla-verzet escaleerde tot een burgeroorlog die zich snel uitbreidde. Bovendien viel een gecombineerde Amerikaanse en Zuidvietnamese troepenmacht Vietcongbases in Cambodja aan. Al het geweld ontvluchtend kwam een groot deel van de bevolking in de steden terecht: samenleving en eco-

nomie werden ontworpen. De Rode Khmer werd steeds sterker en overheerste in het Verenigd Nationaal Front. Khieu Samphan werd minister van defensie en opperbevelhebber van het bevrijdingsleger. Vanaf 1974 ontving de Rode Khmer materiële steun van China, hetgeen een slotoffensief mogelijk maakte en waarbij op 17 april 1975 Phnom Penh werd ingenomen. In dat zelfde jaar werden ook in Zuid-Vietnam en Laos communistische regimes gevestigd.

Democratisch Kampuchea 1975 – 1979

Sihanouk keerde als staatshoofd terug naar Phnom Penh en moest toezien hoe de Rode Khmer de steden ontvolkte en in korte tijd een terreurregime vestigde. Duizenden aanhangers van het Lon Nol-regime werden geëxecuteerd en de bevolking uit de steden werd onder dwang te werk gesteld bij ontginnings- en irrigatieprojecten en in de landbouw. Het regime meende in één klap over te kunnen schakelen naar het volledige communisme, een modelsamenleving zonder geld en corruptie. In 1976 werd de naam Verenigd Nationaal Front vervangen door *Democratisch Kampuchea*. Sihanouk werd onder huisarrest geplaatst, Khieu Samphan werd president en de tot dan onbekende Pol Pot premier. De projecten gericht op het verhogen van de voedselproductie mislukten en er ontstond een hongersnood, die vier jaar duurde. De hongersnood en de terreur heeft duizenden het leven gekost; schattingen variëren van 1,2 tot 3 miljoen.

Vluchtend voor de honger en uit angst kwamen in enkele jaren tienduizenden Cambodjanen terecht in kampen in Thailand. Veel Rode Khmers deserterden en vluchtten veelal naar Vietnam. De Rode Khmer was sterk anti-Vietnamees en droomde van het vroegere Angkor-rijk. Vanaf 1977 werden aanvallen uitgevoerd op Vietnam. Toen onderhandelingen niets opleverden beval Hanoi een tegenoffensief dat op 25 december 1978 begon.

De Rode Khmer bleek geen partij voor het Vietnamese leger en in enkele weken werden de restanten van de Rode Khmer teruggedrongen in onherbergzame gebieden langs de grens met Thailand. Sihanouk vertrok naar het buitenland.

Op 7 januari 1979 werd in Phnom Penh een nieuwe regering geïnstalleerd onder leiding van de voormalige Rode Khmer, Heng Samrin. Deze regering bestond uit zowel ex-Rode Khmer als Khmer Viet-

minh, de destijds naar Hanoi uitgeweken Khmer Issarak-leden.

Volksrepubliek Kampuchea 1979 – 1989

De nieuwe regering werd onmiddellijk geconfronteerd met de gevolgen van het Rode Khmer-bewind: hongersnood en vluchtelingen. Honderdduizenden vluchtten, dwars door de gebieden waar het Vietnamese leger nog tegen de Rode Khmer vocht, naar Thailand. Duizenden Vietnamese adviseurs kwamen helpen bij het organiseren van bestuur, onderwijs, gezondheidszorg, strijdkrachten enz. Cambodja werd daardoor een kopie van Vietnam.

Beschermd door het ca. 250.000 man sterke Vietnamese bezettingsleger en met de steun van de Sovjet-Unie en Oostbloklanden, verbeterde de toestand. Omdat juist de Vietnamezen de Rode Khmer hadden verdreven kwam er verzet tegen de Heng Samrin-regering, die door de Rode Khmer als het *Vietnamese Pupperegime* werd betiteld. Naast de Party Democratic Kampuchea (PDK, de Rode Khmer) met de National Army Democratic Kampuchea (NADK) ontstonden oppositiebewegingen, t.w.

- het Khmer People's National Liberation Front (KPNLF, de Witte Khmer) onder leiding van Son Sann met de KPNL Armed Forces (KPNLAF), en
- het Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique, et Coopérative (Fun-cinpec) onder leiding van Sihanouks zoon Ranariddh met de Armée Nationale Khmer Independent (ANKI).

In 1982 vormden de drie guerillagroeperingen onder leiding van Sihanouk de Coalition Government Democratic Kampuchea (CGDK) in ballingschap; deze bezette een zetel in de Verenigde Naties en kreeg, ondanks de deelname van de Rode Khmer, brede steun van de westerse landen, China en de Aseanlanden.

Naarmate de opbouw van de Cambodian People's Armed Forces (CPAF) vorderde, werd de sterkte van het Vietnamese leger verminderd. Vietnam begon in 1988, onder druk van de Sovjet-Unie, zijn troepen terug te trekken; dit was in september 1989 voltooid.

State of Cambodia 1989 – 1992

In 1989 werd de naam van het land gewijzigd in

State of Cambodia (SOC). Cambodja was en bleef een communistische één-partijstaat, maar niet alles was genationaliseerd of ge collectiviseerd en nering hebben was toegestaan. Premier Hun Sen, gesteund door een groepje hervormingsgezinden, begon de economie te liberaliseren; de collectieve boerderijen werden opgeheven en er kwam ruimte voor politieke verscheidenheid. Militair kwam de SOC echter in het nauw: de verzetsbeweging ging steeds meer over van guerilla-optreden naar conventionele oorlogvoering. Begin 1990 vestigde Sihanouk de zetel van de alternatieve regering in de *Liberated Zone* en veranderde de naam in *National Government of Cambodia*, doch enkele maanden later werd hij door een tegenoffensief van de CPAF gedwongen Cambodja weer te verlaten. Door de tegenstrijdige berichtgeving bleef het verloop van de strijd tot het staakt-het-vuren op 1 mei 1991 onduidelijk.

Voorgeschiedenis van de Parijse Akkoorden

Na het verjagen van het Pol Pot-bewind werd in 1979 „het geval Cambodja” voor het eerst behandeld in de Algemene vergadering van de VN, maar verder dan een resolutie waarin de secretaris-generaal (SG) werd verzocht bemiddelend op te treden kwam het niet. Vervolgens bood de SG, tijdens een *International Conference on Kampuchea* in 1981, zijn diensten aan.

In 1985 werden voor het eerst beginselen voor een politieke oplossing aan de Algemene vergadering gerapporteerd. In 1987 en begin 1988 voerden Prins Sihanouk en de premier van de Volksrepubliek Kampuchea, Hun Sen, de eerste gesprekken. Als vervolg daarop en gebaseerd op voorstellen van de SG, werden in 1988 en 1989 in Indonesië twee informele conferenties met de vier facties gehouden. Daarbij waren vertegenwoordigers van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad (P-5), de Aseanlanden alsmede Japan, Vietnam en Laos aanwezig. In april 1989 kondigde Vietnam aan dat terugtrekking van alle troepen in september zou worden voltooid.

De eerste Parijse Conferentie over Cambodja vond plaats in augustus 1989. Hoewel op een aantal punten overeenstemming werd bereikt bleef de *power-sharing* gedurende de overgangsperiode een groot struikelblok. De slotverklaring vermeldde dat *while progress had been made... a comprehensive*

settlement had not yet been achieved en in zijn rapport aan de Algemene vergadering vermeldde de SG: *a firm basis for the negotiations required a genuine spirit of compromise*. De SG verzekerde de partijen dat hij alles zou doen wat in zijn vermogen lag om de onderhandelingen te bevorderen.

De periode daarna werd gekenmerkt door het vertrek van de Vietnamese troepen, de „val van de Muur” en de grote veranderingen in de wereld die zich daarna voltrokken, alsook de intensieve diplomatieke activiteiten van de P-5. Een Australisch voorstel het *power-sharing issue* te omzeilen door de VN een grotere bestuursverantwoordelijkheid te geven, werd opgenomen in het voorgestelde raamwerk voor een politieke oplossing. Op 10 september 1989 verklaarden de vier Cambodjaanse facties het raamwerk te aanvaarden als basis voor de verdere onderhandelingen en dat de daarin opgenomen *Supreme National Council* (SNC) zou worden gevormd. De zetel bij de VN, die tot dan werd ingenomen door de SOC, zou worden bezet door de SNC. In december 1990 stemde de SNC in met de ontwerp-tekst voor de verdragen en vanaf 1 mei 1991 zou een staakt-het-vuren worden gerespecteerd.

Na twaalf jaar aftasten en onderhandelen werden op 23 oktober 1991 te Parijs de *Agreements on a comprehensive political settlement of the Cambodia conflict* ondertekend.

United Nations Advance Mission in Cambodia, 14 november 1991-15 maart 1992

Unamic diende onmiddellijk na de ondertekening van de Parijse Akkoorden te worden ontplooid. Het mandaat hield in:

- de facties te assisteren bij het handhaven van het staakt-het-vuren;
- goede betrekkingen met de facties aan te gaan en liaison te onderhouden;
- een *mine-awareness*-programma op te zetten.

De initiële sterkte van Unamic bedroeg acht VN-ambtenaren, 50 UNMO's; 20 man voor het opzetten van het *mine-awareness*-programma en de eerste 40 man van het Australische verbindingsbataljon. Kort na de ontplooiing van Unamic werd de *Military Survey* uitgevoerd; er werd een operationeel plan gemaakt, doch andere componenten waren niet ter plaatse zodat coördinatie niet mogelijk was. Unamic beleefde een onrustige tijd. De aankomst

eind november in Phnom Penh van de Rode Khmer-leden van de SNC, Khieu Samphan en Son Sen, leidde tot rellen waarbij Khieu Samphan werd gewond. Hij vertrok weer en de eerste SNC-vergadering in Phnom Penh moest worden uitgesteld. Op 21 december demonstreerden studenten tegen corruptie. Na afloop telde men elf doden en tientallen gewonden en er werd een avondklok ingesteld die tot 7 februari 1992 duurde. In januari vormden gevechten tussen CPAF en NADK in de centrale provincie Kampong Thom de ernstigste schendingen van het bestand sinds 1 mei 1991. In februari werd voor het eerst een VN-heli beschoten.

Het observeren van het wankelende bestand kostte Unamic veel tijd en mankracht, waardoor aan de secundaire taak, „kwartier maken voor Untac”, weinig werd gedaan.

De Parijse Akkoorden en Untac

De Parijse Akkoorden, zoals de verdragen meestal worden aangeduid, vormen een drieluik.

- Agreement on a comprehensive settlement of the Cambodia conflict.
- Agreement concerning the sovereignty, independence, territorial integrity and inviolability, neutrality and national unity of Cambodia.
- Declaration on the rehabilitation and reconstruction of Cambodia.

Bij het eerste verdrag behoren vijf bijlagen; deze hadden betrekking op het mandaat voor Untac, het staakt-het-vuren en gerelateerde maatregelen, de verkiezingen, de repatriëring van vluchtelingen en de beginselen voor een nieuwe grondwet.

Untac werd op 28 februari 1992 met een resolutie van de Veiligheidsraad ingesteld per 15 maart van dat jaar en kreeg 18 maanden voor het uitvoeren van de opdracht: het creëren van een neutraal politiek klimaat voor de te houden verkiezingen. Daartoe moesten de strijdkrachten van de vier facties worden ontwapend en dienden de ministeries van buitenlandse zaken, defensie, nationale veiligheid, financiën en informatie „onder curatele” te worden gesteld.

Het mandaat vormde de basis voor de organisatie van Untac met *Military Component*, *Civil Administration*, *Electoral Component*, *Civil Police*, *Repatriation*, *Human Rights*- en *Rehabilitation Components*.

Daarnaast werden ontplooid een *Administration Division* (voor de financiële en logistieke taken) en de *Information and Education Division*. Untac werd geleid door de *Special Representative of the Secretary General* (SRSG), Yasushi Akashi (afb. 3).

De begrote Untac-sterkte bedroeg: MilCom 15.900, CivPol 3600 en 682 burgers; totaal 20.182. Gedurende de operatie fluctueerde de sterkte, de militaire sterkte is 16.100 geweest en de *Electoral Component* werd tijdelijk versterkt met ca 1000 *International Polling Site Observers*.

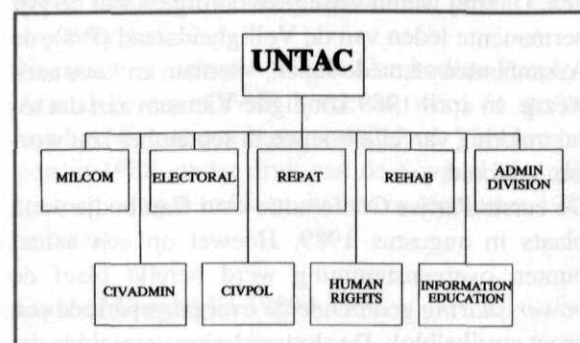
Organisatie en taak van de Military Component

Artikel 11 van het eerst genoemde verdrag bevatte de algemene instructie voor de *Military Component* (MilCom):

The objectives of military arrangements during the transitional period shall be to stabilize the security situation and build confidence among the parties to the conflict, so as to reinforce the purposes of this agreement and to prevent the risks of a return to warfare.

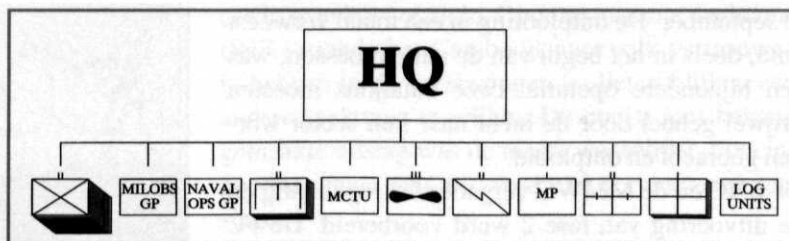
De hoofdtaak was het toezien op het staakt-het-vuren en het uitvoeren van daaraan gerelateerde maatregelen. De uitvoering was voorzien in twee fasen: eerst het controleren van het staakt-het-vuren en in de tweede fase het kantonneren, ontwapenen en demobiliseren van 70% van de strijdkrachten. De repatriëring van de vluchtelingen was weliswaar een afzonderlijke operatie, doch viel onder de verantwoordelijkheid van de SRSG, en de MilCom was belast met het escorteren en beveiligen daarvan.

Het uitvoeren van deze taken werd de opdracht van Force Commander (FC) LtGen John M. Sanderson met zijn MilCom (afb. 4) bestaande uit:

Afb. 3 De Untac-organisatie

Afb. 4 Organisatie van de Military Component

- een Hoofdkwartier (HQ) en een Hoofdkwartier voor de sector *Phnom Penh Special Zone* (PNPSZ)
- twaalf versterkte lichte infanteriebataljons
- een *Military Observer Group* (485 UNMO's)
- een *Maritime Operations Group* bestaande uit 220 *UN Naval Observers* en vier pelotons mariniers
- het equivalent van vier geniebataljons en de *Mine Clearance Training Unit*
- een luchttransportorganisatie (voor een groot deel gecharterd materieel)
- een verbindingsbataljon
- een MP-compagnie en
- geneeskundige- en logistieke eenheden

Het HQ MilCom kon worden vergeleken met de staf van een logistiek zelfstandige divisie. Verschillen waren: geen vuursteuncoördinatiecentrum, geen sectie luchtverdediging, een sectie personeel met ook de AG-functie, een sectie genie met bevoegdheden tot aanschaffing en uitbesteding en grote secties logistiek en luchttransport. Er waren geen commando's voor de genie-eenheden, de luchttransportmiddelen en de logistieke- en geneeskundige eenheden; de betreffende afdelingshoofden waren ook belast met de bevelvoering. Voorts was er een afdeling plannen, waarin ook het secretariaat voor de in bijlage bij het verdrag bepaalde overlegstructuur in de vorm van een *Mixed Military Working Group* (MMWG) was opgenomen.

De Nederlandse krijgsmacht nam deel aan de MilCom met een bataljon Mariniers, een *KL Movement Control Unit*, een KLu F-27-Squadron (tot 1 november 1992), *Mineclearance training* resp. *Supervisory teams* (in de MCTU) en staffunctionarissen.

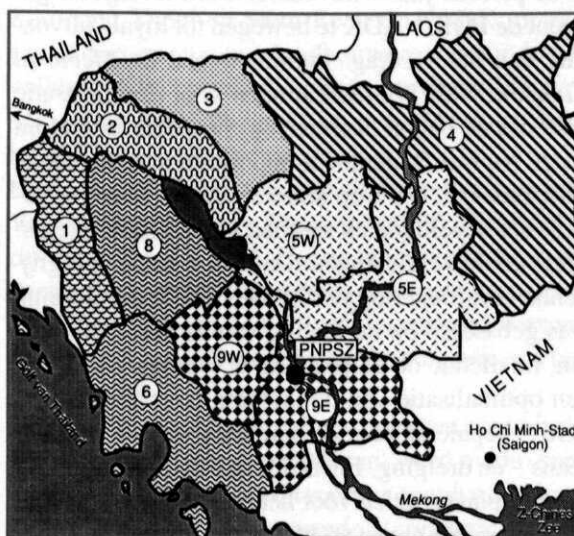
Verloop van de Untac-periode

15 maart – 1 december 1992

Al op 21 februari was het Thaise genietbataljon Cambodja binnen gereden; op 14 maart was een Indonesisch bataljon volledig aanwezig in Phnom

Penh en de *Advance Party* van het Maleisische bataljon arriveerde op 15 maart. De verdere ontplooiing verliep traag en was vol onzekerheden. De bataljons van Kameroen en Venezuela werden afgemeld, maar Uruguay zegde een bataljon toe. Aangezien er slechts elf bataljons beschikbaar kwamen, werd sector 7 verdeeld over de sectoren 2 en 3. De sectorindeling was een voortdurende bron van zorg: Frankrijk „weigerde” de sectoren 4 en 5 West; vermeden diende te worden dat India en Pakistan naast elkaar in de sectoren 5 Oost en 5 West zouden moeten opereren enz. Het Ghanese bataljon arriveerde zonder onderdeeluitrusting en moest in de Phnom Penh blijven tot het door de VN was uitgerust. Toen Indonesië later een tweede bataljon beschikbaar stelde kon een ander probleem worden opgelost. De sector 9 Oost, met daarin Phnom Penh, vergde meer dan één bataljon en Ghanabatt kreeg nu de PNPSZ toegewezen. Het tweede Indobatt werd *Force Reserve* (afb. 5).

In de tweede helft van juni waren alle infanteriebataljons ontplooid. Het duurde tot in juli voordat alle geneeskundige en logistieke eenheden operationeel waren; het Japanse geniebataljon arriveerde

Afb. 5 Groepering volgens Operatiebevel nr. 1

in september. De ontplooiing in een totaal verwoest land, deels in het begin van de natte moesson, was een bijzondere operatie: twee bataljons moesten vrijwel geheel door de lucht naar hun sector worden gebracht en ontplooid.

De SNC en de MMWG vergaderden regelmatig en de uitvoering van fase 2 werd voorbereid. De FC diende de datum voor het begin daarvan vast te stellen en moest rekening houden met enerzijds het operationeel worden van zijn eenheden en anderzijds het begin van de natte moesson. Begin mei maakte hij bekend dat op 13 juni het hergroeperen en kantonneren moest aanvangen. Urubatt (sector 4) en Indibatt (sector 5 Oost) zouden dan nog niet aanwezig zijn. Derhalve werden *task forces* van Frenchbatt en het inmiddels aangekomen Indobatt (2) in die sectoren ontplooid. Ook de ontplooiing van de andere componenten verliep traag; die van CivPol duurde tot oktober.

De NADK liet Untac niet toe in de enclaves rond Pailin in het westen en rond Anlong Veng in het noorden en evenmin in het NADK-deel van de *liberated zone* in het noordwesten. De andere facties begonnen groepen te kantonneren en te ontwapenen, doch stopten daarmee ook toen duidelijk werd dat de NADK dit niet deed. Ca. 55.000 militairen en een aanzienlijke hoeveelheid wapens en munitie werden gekantonneerd (afb. 6).

Het merendeel behoorde tot de CPAF, die enkele weken later ca. 40.000 man naar huis liet gaan om in de landbouw te werken, hetgeen een jaarlijkse gewoonte was.

In de periode juni – november werd tevergeefs getracht de PDK/NADK te bewegen tot loyale uitvoering van het verdrag. Inmiddels had de *Electoral Component* de voorbereidingen voor de registratie voltooid en begon daarmee op 5 oktober in Phnom Penh. Nu fase 2 niet meer opportuun was diende de *MilCom Article 11* op andere wijze gestalte te geven: het beveiligen en steunen van de kiezersregistratie en de verkiezingen. Daarvoor was een ingrijpende hergroepering nodig. De initiële ontplooiing was gebaseerd op de ligging van de kantonnementen; nu diende de ontplooiing te worden gericht op een optimalisatie van de factoren bevolkingsdichtheid – bepalend voor de spreiding van de stembureaus – en dreiging. Enerzijds had de hergroepering moeten plaatsvinden vóór het begin van de registratie, anderzijds moest zo lang mogelijk de mogelijkheid worden opgehouden fase 2 uit te voeren.

Afb. 6 Ingeleverd KPNLAF-materieel

Ondanks de talrijke meldingen van verplaatsingen van personeel en materieel door de facties en zich voordoende incidenten, hield het staakt-het-vuren redelijk stand. De repatriëring van de vluchtelingen verliep voorspoedig; na een voorzichtig begin werd na enkele maanden een „productie” van 40.000 per maand gehaald.

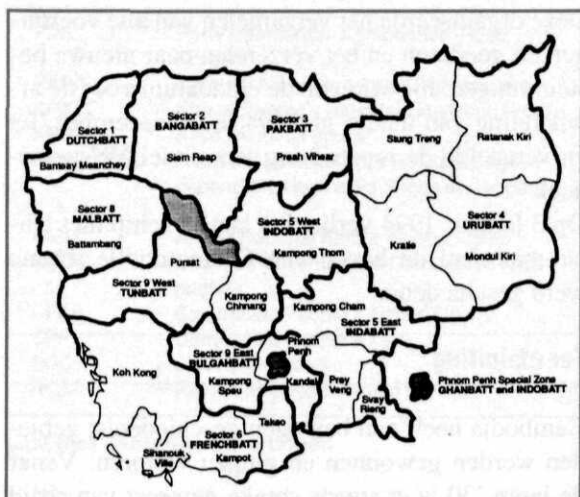
1 december 1992 – 10 juni 1993

In november en december 1992 verhuisden alle bataljons naar hun nieuwe sector, een omvangrijke operatie die samenviel met de aflossing van enkele bataljons en de kiezersregistratie in een aantal provincies. De nieuwe sectorgrenzen volgden provinciegrenzen teneinde de samenwerking met de *Provincial Directors* (Civil Administration), *Provincial Electoral Officers* en CivPol te vergemakkelijken (afb. 7). Voor de verkiezingen moest een grote hoeveelheid materiaal in het land worden verspreid en een deel daarvan diende na de verkiezingen te worden teruggebracht naar Phnom Penh (tab. 1).

In december begonnen m.n. Funcinpec en BDLF (een Boeddhistische partij) met het vestigen van

Tab. 1 Uitrusting voor de stembureaus

2.250	Generators
40.000	Tables
75.000	Chairs
6.700	Polling kits
4.000	Camping kits
2.600	UN vehicles
1.800.000	Bottles of drinking water

Afb. 7 Groepering tijdens Operatiebevelen nrs. 2, 3, 4 en 6

partijbureaus in CPP/CPAF-gebied. Dit betekende ook het begin van een golf van politieke terreur, voornamelijk van de *Communist People's Party* (CPP) tegen de nieuwe partijen, die pas in april weer wegebde. De registratie van kiezers verliep goed, de teams werden zelfs in enkele NADK-dorpen toegelaten, en leverde ca. 4,75 miljoen geregistreerden op. De repatriëring van ca. 370.000 vluchtelingen werd in april voltooid.

De droge moesson maakte militaire activiteiten weer mogelijk en het staakt-het-vuren werd veelvuldig geschonden, ook Untac-personeel en materieel waren doelwit van aanvallen. De CPAF trachtte t.b.v. registratie en verkiezingen zoveel mogelijk de toestand van oktober 1991 te herstellen. De NADK voerde talrijke aanvallen uit en moordde enkele dorpen met etnische Vietnamezen uit, wat de vlucht van vele Vietnamezen naar Vietnam veroorzaakte. In enkele provincies was de algehele toestand verre van *a secure environment conducive for the conduct of an election*. De senior sector UNMO van sector 2 (Siem Reap) verzuchtte eens in een rapportage: *The Lord made al men different, but mr Kalasnikov made them all the same*.

Voor het beveiligen van de verkiezingen werd met de drie loyale facties een overeenkomst gesloten: Untac zou de nabij beveiliging van de stembureaus uitvoeren, maar zij dienden in hun gebieden zorg te dragen voor de veiligheid. In de week voor de verkiezingen verminderde het aantal incidenten en in de verkiezingsweek (23-28 mei) bleef het ongekend rustig. De verkiezingen werden een groot suc-

ces in tweeërlei opzicht. Door de massale deelname (89%) toonde het Cambodjaanse volk vertrouwen te hebben in de verkiezingen en lieten blijken een andere toekomst te willen. De op 10 juni bekend gemaakte uitslag was de meest wenselijke, Funcinpec won maar de CPP werd niet vernietigend verslagen.

10 juni – 25 september 1993

De periode na de verkiezingen werd een soort vacuüm en de situatie was instabiel, de MilCom bleef tot begin augustus op volle sterkte en werd belast met de beveiliging van Untac-personeel en Untac-eigendommen.

Al op 10 juni bereikten de drie facties in de MMWG overeenstemming over de integratie van CPAF, KPNLAF en ANKI in de Cambodian National Armed Forces (CNAF).

Op 12 juni werd door orthodoxe communisten het gebied oost van de Mekong tot *autonomous zone* verklaard. Deze poging tot afscheiding werd door de SOC in de kiem gesmoord.

In augustus vertrokken de Untac-bataljons uit de sectoren 2, 3, 4 en 9 Oost. Bataljons uit nabij gelegen sectoren kregen deze sectoren erbij, maar de ontplooiing werd beperkt tot de locaties met Untac-personeel en -eigendommen. Ingeleverde wapens en munitie werden weer overgedragen aan de CNAF. Het aantal locaties werd zo klein mogelijk gehouden, doch tot het einde van het mandaat was Untac-presentie in alle provincies geboden.

Medio augustus verdreef de CNAF in de provincies Kampong Thom en Siem Reap de NADK uit een aantal dorpen om meer landbouwgrond voor de bevolking veilig te stellen en in de provincie Banteay Meanchey werd Phum Chat, een NADK-enclave bij de Thaise grens, veroverd.

Na de eerste bijeenkomst van de Grondwetgevende Vergadering werd een Funcinpec/CPP/BLDP-interim-regering gevormd. Hoewel niet voorzien in de Parijse Akkoorden was dit een positieve ontwikkeling. Een deel van de CPP-ministers werd vervangen en zo werd ook met de civiele integratie een begin gemaakt.

Het opstellen van de grondwet, door een commissie begeleid door Untac-specialisten, werd medio september voltooid en na uitvoerige openbare behandeling in de Grondwetgevende Vergadering goedgekeurd. Op 24 september aanvaardde Norodom

Sihanouk voor de tweede keer het koningschap en tekende de nieuwe grondwet voor Cambodja, waarvan artikel 4 luidt: *The motto of the Kingdom of Cambodia is Nation, Religion, King*. Hij benoemde Prins Ranariddh en Hun Sen tot eerste en twee minister-president en deze vormden een coalitieregering. Daarmee kwam een einde aan het mandaat van Untac. De FC verliet Cambodja op 25 september en de SRSg op 26 september.

25 september 1993 – 3 januari 1994

Het Koninkrijk Cambodja nam onmiddellijk afscheid van de vorige periode: vlag en volkslied uit 1953 werden in ere hersteld, de CNAF werd Royal Cambodian Armed Forces (RCAF) en boulevards in Phnom Penh werden hernoemd; blvd USSR werd blvd Ponchentong, blvd Kampuchea Vietnam werd blvd Kampuchea Krom enz.

Na afloop van het mandaat trok de Civil Admin zich volledig terug uit de provincies en de MilCom zou, met de terugtrekking van Indibatt uit de sectoren 4 en 5 Oost, beginnen met het volledig verlaten van provincies. De terugtrekking van de CivPol was afgestemd op de plannen van Civil Admin en de MilCom.

Vóór de verkiezingen waren alle components geïnformeerd over het concept van de terugtrekking van de MilCom en het operatiebevel daarvoor was begin juli verspreid. In augustus bleek de Administration Division geen plan te hebben opgesteld voor de terugtrekking van de Field Service Agencies. Zeer tegen zijn zin besloot de FC het vertrek van Indibatt, Dutchbatt en Malbatt uit te stellen. Naarmate de sterkte van de MilCom afnam werd de bewaking van Untac-installaties als *host nation support* overgenomen door de RCAF. Voornamelijk als gevolg van het door Untac niet nakomen van toezeggingen deden zich incidenten voor. Teneinde zo lang mogelijk Untac-militairen beschikbaar te hebben, dwong de Director of Administration (na het verlaten van de SRSg de hoogste VN-autoriteit) de Officer in Charge of the MilCom het vertrek van het laatste Indobatt en een deel van Frenchbatt te vertragen. Toch voerde de MilCom de VN-resolutie m.b.t. het vertrek correct uit en had Cambodja op 15 november 1993 verlaten. Begin oktober werd voor het organiseren van de afwikkeling van Untac een andere (Nederlandse) VN-official ingevlogen.

Deze organiseerde het verzamelen van alle voertuigen en goederen en het verzenden naar nieuwe bestemmingen; hij wijzigde de einddatum voor de afwikkeling van medio juni '94 in 31 december '93 en versnelde de repatriëring van civiel VN-personeel.

Op 3 januari 1994 verliet het laatste schip met Untac-materieel de haven van Sihanoukville. Untac werd geschiedenis.

Ter afsluiting

Cambodja heeft een bewogen geschiedenis; gebieden werden gewonnen en gingen verloren. Vanaf de jaren '30 is er steeds sprake geweest van strijd tegen vreemde overheersing en ongewenste regeringen. De geografie van het land biedt elke dissident de mogelijkheid vanuit een buurland of een uithoek in eigen land verzet te organiseren. De Pol Pot-jaren vormen een absoluut dieptepunt, de traumatische effecten daarvan zullen nog jaren nawerken. Met het verjagen van dit bewind begon de lotsverbetering van het Cambodjaanse volk. De grote veranderingen in de communistische wereld vanaf 1989 die o.m. resulteerden in een vermindering van steun aan de strijdende partijen, bracht alle facties m.u.v. de Rode Khmer in moeilijkheden. Drie facties en het Cambodjaanse volk snakten naar vrede en ook de Rode Khmer stemde in met een wapenstilstand.

Daardoor kon er overeenstemming worden bereikt over een politieke regeling van het conflict, die bij een loyale uitvoering vrede zou brengen. Onder deze omstandigheden begon Untac met de uitvoering van het mandaat. Ondanks de weigering van de Rode Khmer het verdrag volledig na te komen zijn er verkiezingen gehouden, is er een constitutionele monarchie gevormd, wordt de democratie ontwikkeld, wordt de handhaving van mensenrechten bevorderd, de economie geopend en wordt een begin gemaakt met de wederopbouw. Maar nog zwijgen de wapens niet; de Rode Khmer is in het nauw gebracht maar nog niet verslagen. Gelukkig heeft het vredesproces de nieuwe regering geleerd dat onderhandelen en nationale verzoening de voorkeur genieten. De strijd tegen de Rode Khmer is daarom nog niet primair gericht op vernietiging maar op het afdwingen van een terugkeer naar de onderhandelingsstafel.

PKD	- Party Democratic Kampuchea (Rode Khmer)	Untac	- United National Transitional Authority in Cambodia
NADK	- National Army Democratic Kampuchea	Unamic	- United Nations Advance Mission in Cambodia
KPNLF	- Khmer People's National Liberation Front	SNC	- Supreme National Council
KPNLAF	- KPNC Armed Forces	FC	- Force Commander
FUNCINPEC	- Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique et Coopérative	PNPSZ	- Phnom Penh Special Zone
ANKI	- Armée National Khmer Indépendent	MMWG	- Mixed Military Working Group
CGDK	- Coalition Gouvernement Democratic Kampuchea	MCTU	- Mine Clearance Training Unit
CPAF	- Cambodian People's Armed Forces	UNMO	- United Nation Military Observer
CPP	- Communist People's Party	CNAF	- Cambodian National Armed Forces
SOC	- State of Cambodia	MilCom	- Military Component
RCAF	- Royal Cambodian Armed Forces	CivPol	- Civil Police
		SRSg	- Special Representative of the Secretary General

Lijst met gebruikte afkortingen

Literatuur

J. Kleinen - *Cambodja*. Novib/SDU, Den Haag (1989).
D.L. Schoonoord - *De Koninklijke Marine in actie voor*

de Verenigde Naties: Mariniers in Cambodja. Eisma bv, Leeuwarden (1993).

Agreements on a comprehensive settlement of het Cambodia conflict. United Nations, Parijs (1991).

